

Kerktoeren Klemskerke

Klemskerke is een oud polderdorpje in de Belgische provincie West-Vlaanderen en een deelgemeente van de kustgemeente De Haan.

Het eerste geschreven document over Klemskerke is gevonden rond 1003.

Het duinmassief van Klemskerke-Vlissegem heeft in de loop der eeuwen heel wat vruchtbaar polderland ingenomen.

Klemskerke was tot 1977 een zelfstandige Belgische gemeente, met de dorpskern op een drietal kilometer van de kustlijn.

Het gaat hier niet over een vierboete maar over een naald op de kerktoeren. De kosten liepen te hoog op voor het onderhoud van de naald en de kerkelijke overheid vond het bovendien niet nodig dat op de kerktoeren een naald stond. Er werd beslist om deze af te breken. Deze beslissing werd genomen op maandag 23 september 1771.

Doch men had hier geen rekening gehouden met de vissers en zeelieden, want de kerktoeren (naald) diende als baken voor de scheepvaart.

Twee dagen vóór de aanvang van de werken kwam er van de raad te Brussel een schrijven, gericht aan de Heren van Het Brugse Vrije, met als inhoud *“de naald mocht niet afgebroken worden.”* Dit schrijven werd door Het Vrije aan het bisdom overgemaakt.

De werken werden stilgelegd en het bisdom stelde een bevoegd persoon aan om hun zaak te verdedigen te Brussel, maar het dossier van de Heren van 't Vrije betoogt dat de toren moest behouden blijven. Als reden werd opgegeven : Openbaar nut.

Deze beslissing werd door de Raad van Brussel bevestigd, in het Besluit van 10 augustus 1777: *“De toren met naald moest blijven”*.

Klemskerke 1904

Knokke-Heist stapt mee in het Europees project om forten en linies in een grensbreed perspectief meer bekendheid te geven. De Staats-Spaanse linies zijn unieke cultuurhistorische sporen in het landschap. Vorig jaar werd te Damme een deel van de stadsomwalling terug aangelegd en opengesteld voor het publiek. Net over de grens in Aardenburg werd de 'Olieschans' uit 1604 terug opgehoogd.

Karakteristiek aan de verdedigingsstellingen waren de aarden wallen. Er waren geen stenen constructies; muren konden immers door kanonkogels vernietigd worden. Eén van die pioniers geleerden van toen was Simon Steven.

Met info-borden, landschapselementen en ophogingen zullen de fortificaties van onder meer, de Tachtigjarige Oorlog, beter zichtbaar worden in de Zwinstreek.

Het eerste artikel past dan ook volledig in het kader van het herstel van de Staats-Spaanse linies.

't B E L E G H V A N S L U Y S,

door de wapenen der Vereenighde Staten,

onder 't beleyt van

PRINS MAVRITS VAN NASSOV,

Velt-overste van hare Legers, &c.

in 't jaer c 1 6 1 0 c i v.

SLUYS is een der steden, die de meeste verandering en ongemaken des oorloghs in de Nederlanden geleden hebben. Sy is van de Prins van Parma, met een hard beleg, in 't jaer c 1 6 1 0 LXXXVII, aengetast en verwonnen, als wy terstont in hare beschrijving aengeroert hebben; en bleef onder 't gebiedt des Konings van Spanje, tot dat Prins Maurits haer tot

den. Na dit voorval won de Prins Yfendijck, en ^{en Van}ging voor Aerdenburgh, daer ses vaendelen ^{dijk.}Duytschen in lagen, die oock uyt vrees de plaats verlieten; dies hy haer sonder bloetstorten innam en besette: dit is een vervallen stedeken, eertijds aensienlijcker, en bequaem om Sluys te benaewen; Graef Ernst beleete 't selve, en deé voor yder poort een ravelijn maken. Van hier ging 't leger naer een andere kleyne stadt, Middelborgh genoemt; 't welck oock, dewijl het geen vastigheyt had, verlaten wierd. Toen fond de Prins eenig volck naer de Soute en Soete, (twee wateren, die van Damme en Brugge

Het beleg van Sluis in 1604

Danny Lannoy

De Tachtigjare Oorlog (1568-1648) was het gevolg van de vraag naar meer autonomie en godsdienstvrijheid in de Nederlanden.

Filips II stuurde de hertog van Alva naar onze streken, hij volgde Margaretha van Parma op als landvoogd. Door de veroordeling en verbanning van protestanten ontstond deze oorlog.

In de lage polders van de Zwinstreek was een rechtstreekse confrontatie tussen twee legers geen optie. Kwetsbare gebieden werden onder water gezet, dat paste beter in een bepaalde strategie. Daarom werd de Tachtigjare Oorlog meer een belegeringsoorlog. Zowel de Spanjaarden als de Hollanders belegerden strategische steden.

Ondertussen beleefde de cartografie een enorme ontwikkeling. Met de betere meetinstrumenten en methodes werden meer correcte kaarten uitgetekend en verspreid. Deze kaarten waren ook belangrijk voor de vorsten en regeerders om de grenzen aan te duiden van hun uitgestrekte gebieden in Europa.

De veldtocht door Vlaanderen in 1604 van Prins Maurits van Nassau was een laatste poging van de Staten-Generaal om Oostende te ontzetten, maar liep uit op de verovering van Sluis en het verlies van Oostende.

Floris Balthazar (1562-1616) ontwerper, graveur en uitgever van kaarten, maakte aan de hand van een doorlopend beeldverhaal een kaart op van de wapenfeiten die hij zelf meemaakte als oorlogsverslaggever gedurende de vier maanden lange strijd van eind april tot 20 augustus 1604 voor de vestingsplaats Sluis.

Een detailkaart toont ons de omgeving van Knokke met bijhorende tekst: (blz. 22)

De overval op de legerplaats van Prins Willem Lodewijk, op 6 en 7 augustus. Na de mislukte pogingen van Spinola volgt er in de nacht van 6 op 7 augustus een verrassingsaanval van 3000 voetknechten en 1200 ruiters op het legerkamp van de Friese stadhouder Willem Lodewijk. De Spanjaarden weten door te dringen tot bij de grachten en de poort. Ze maken zich gereed om met ladders over de omwalling te klimmen. Maar verder komen ze niet. *'Groote couragieusheid vertoonde ons volk'* vertelt een ooggetuige. *'Ik zag sommige vrouwen mede bijcomen, en hadden mede wapens in de hand'*. Onze verslaggever zorgt alweer voor actuele beelden van gesneuvelde soldaten tussen de ladders: *'de vyant vlucht en worp sijn Reetschap wech als sijn onslach failleerde'* (mislukte).

Het legerkamp tussen Knokke en St. Anna ter Muiden is duidelijk weergegeven op de detailkaart.

Een ander beeldkroniek over de strijd om Sluis, vinden we op de kaart uit 1648 van de bekende cartograaf Joan Blacu (1598-1673). (blz 25-26)

Sluis was een belangrijke locatie in de strijd om vestingsplaatsen. Oostende was drie jaar belegerd geweest en bezet door de Staatsen. Spinola had echter Sluis in zijn macht.

In het voorjaar van 1604 trok Prins Maurits met zijn leger naar onze streek. Een eerste aanval op het eiland Cadzand, om van daaruit het Zwin over te steken, mislukte door Spaans verzet. De legers van Maurits concentreerden zich in het gebied tussen Sluis en IJzendijke langs de Brugse vaart. Na een beleg van zeven dagen werd IJzendijke ingenomen gevolgd door Aardenburg waar het Duitse bezettingsleger was gevlucht.

Sluis lag aan het Zwin vanwaar Spaanse galeien de Zeeuwse schepen die Oostende bevoorraadden konden kapen.

Ten westen van Sluis moesten twee parallel lopende waterwegen worden gedwarst, de Zoete en de Zoute vaart. Bij Moerkerke stuitte men op een overmacht van 5000 man voetvolk en bewapende ruitery. Pas in de tweede helft van mei begon de eigenlijke omsingeling van Sluis. Maurits was van plan de stad uit te hongeren inplaats van die te bestormen. Ten oosten en zuidoosten was het gebied ondergelopen en liet hij loopgraven, dijkes en schansen aanleggen. Middenin lag het kampement van commandant Van der Noot (zie kaart). Niet alleen burgers, ook soldaten en veertienhonderd Turkse galeislaven probeerden aan voedsel te geraken. In de laatste week van juli kwam Spinola vanuit Oostende maar kon het kamp niet bezetten (zie kaart Balthazar).

Buiten de omsingeling om trokken de Spaanse troepen over St. Kruis naar Oostburg, over de Brugse Vaart om zo het eiland Cadzand te bezetten en de bevoorrading van de Staatsen aan te tasten.

“Spinola evenwel, geen verlies ontziende, wilde met geweld Cadzand inbreken; dan kwam Maurits nu in de persoon met de Vriesche ruiters onder Eysinga, 40 Fransche edelen, kweekelingen eener toenmalige krijgsschool en eenen compagnie Franschen en Engelschen onder Chatillon. Nu kregen de Spanjaards de nederlaag en hadden vele dooden, waaronder de Graaf van Felbri, de Marquis van Renti, Don Alonzo Borgia, Matignon en nog een kolonel. Deze slag, een parel aan Maurits kroon, viel voor den 17 Augustus 1604. Balançon, dien bij het beleg van Oostende het been afgeschoten was, verloor nu door een kanonkogel het houten been”.

(tekst van P. Meesters, De Geschiedenis van Sluis, omstreeks 1830)

De bloedige nederlaag bij de schans van Coxijde en de forten van Oostburg bezegelden het lot van Sluis. In de avond van 19 augustus werden de voorwaarden van de capitulatie getekend. Aurelio Spinola moest onderhandelen met Prins Maurits. Het antwoord was: *“Dat ge den eersten dag met hun wapenen en goederen naer krijgsgebruyck zouden uytgaen; den tweeden, alleen met hun zijdgeweer, maer dat ge den derden dag tot zijn genade zouden moeten slaen”.*

Op 20 augustus vertrokken de Spanjaarden ten getale van 3000 tot 4000, allen gewapend en 1400 slaven, meest Turken, die alle vrijgesteld werden.

We laten Blaeu aan het woord voor het verder relaas van het gebeuren:

“de slaven hadden in vele dagen geen broot gegeten, maer eerst katten, honden en ratten, daer na oude schoenen, leersen, gesode parkement, en het foutenellerkruyt, daer ick boven van gesproken heb, en diergelijck ongebruyckelijck voetsel. Vele beschuldigten, misschien t'onrecht, de Gouverneur Serranok dat hy oorsaeck van den honger en 't verlies der stad was. Men vond daer in omtrent seventigh stucken grof geschut, zoo metalen als ysere, behalve in de Forten, en tien of elf galeyen, die meest onder 't water lagen, met al wat daer toe noodigh is.

Kaartinformatie: BLAEU

Naar oriëntatie toe ligt het noorden (de Noordzee) onderaan. Ten opzichte van de kaart van Balthazar is een kleiner gebied met grotere schaal gebruikt.

Op de rechteroever van het Zwin, of het eiland, zien we Cadzand en Ter Hofstede.

Op de linkeroever bemerken we het Fort St. Joris uit 1599 dat later is weggespoeld.

Er is hier nog geen sprake van het Isabellafort. Deze schans kwam er in 1622 en werd genoemd naar de gemalin van aartshertog Albrecht. De Cantelmo-linie dateert van 1641 en is ook nog niet getekend.

Bovenaan zien we de vele overstroomde gebieden ten zuiden van Sluis.

Er zijn op de kaart van Blaeu geen oprukkende legers getekend, de campementen daartegen wel.

Rechts onderaan het kamp van Ernst van Nassau (Staats).

Onder links het kamp van Prins Maurits van Nassau (Staats).

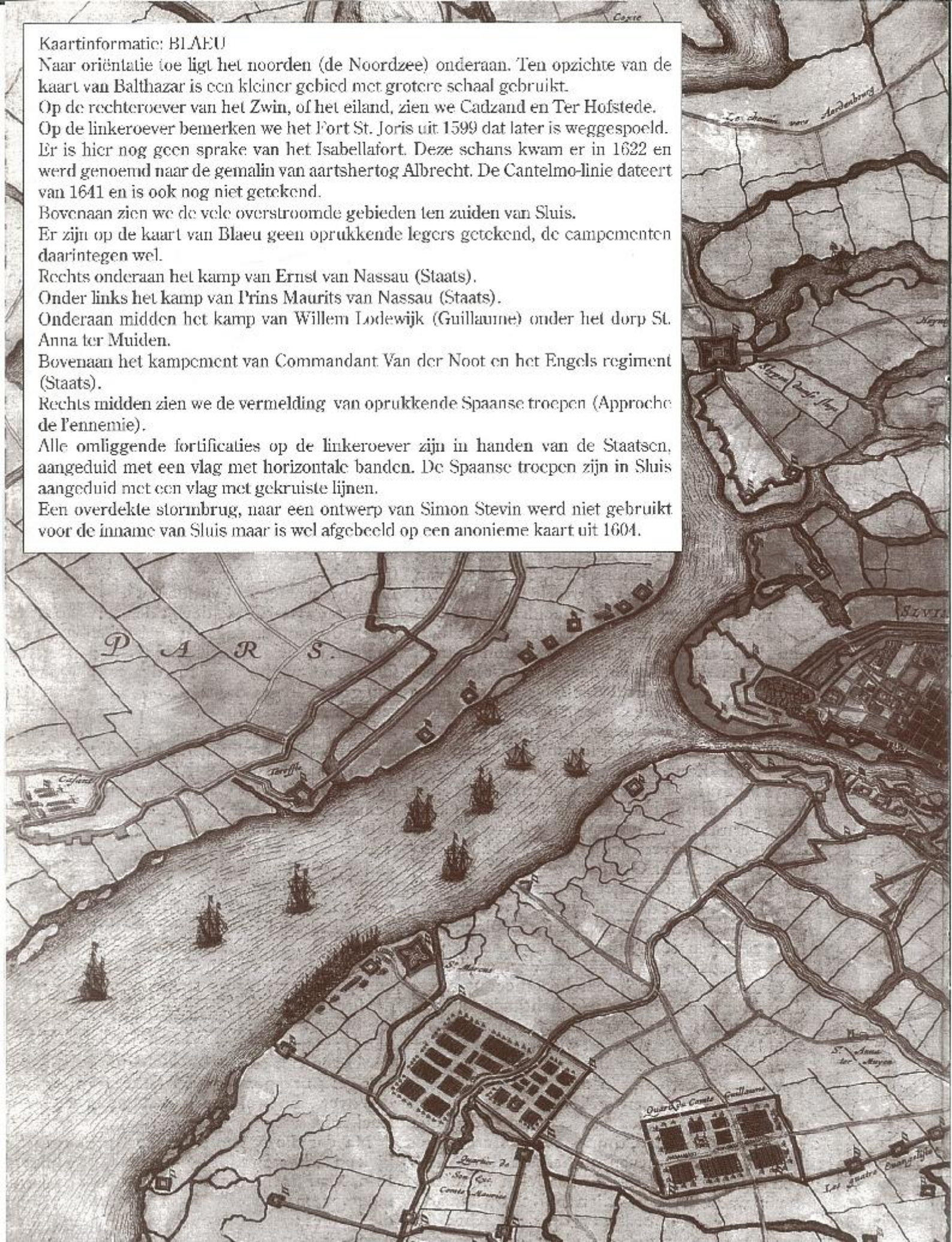
Onderaan midden het kamp van Willem Lodewijk (Guillaume) onder het dorp St. Anna ter Muiden.

Bovenaan het campement van Commandant Van der Noot en het Engels regiment (Staats).

Rechts midden zien we de vermelding van oprukkende Spaanse troepen (Approche de Pennemie).

Alle omliggende fortificaties op de linkeroever zijn in handen van de Staatsen, aangeduid met een vlag met horizontale banden. De Spaanse troepen zijn in Sluis aangeduid met een vlag met gekruiste lijnen.

Een overdekte stormbrug, naar een ontwerp van Simon Stevin werd niet gebruikt voor de innam van Sluis maar is wel afgebeeld op een anonieme kaart uit 1604.

AERDENBURGH

Dorlschan

Bordaux Schans

Willems Schans

Casteljeun

Aspil Schans

Wille

Quart de St. vander Noet

Verdrachm Eyland

Nagat

Stroff

Styckenburg

Duyster Noen

Swaen

Austrifan Schans

Alana

Swaenburgh

Vierge Rhynlandica

SLVSA EXPVGNATA
virtute Ill^{mi} Princ.
MAVRITII NASSAVII,
ARMIS Potentiss. D.D.
ORDINUM BELGICÆ
FœDERATE,
Anno MDLXIII.

Quart de Cornu
Grande

De Heeren Staten stelden Frederick Henrick, broeder van Prins Maurits, en jongste zoon van Prins Willem van Oranje, tot Gouverneur van al hare ingenomen plaatsen in Vlaenderen, en de Heer van der Noot tot zijn Lieutenant of Stadthouder, die, om op alles acht te nemen, en de stadt te versterken en verzekeren, te Sluys quam wonen."

Op 2 september gaf het 3 jaar lang belegerde Oostende zich over en kwam terug in handen van de Spaanse bezetter. Dit was de keerzijde van de medaille. Sluis was omwille van zijn ligging "veel profijter voor de Staten ghelegen om Vlaenderen in contributie te houden, als Oostende".

De grote wapenfeiten van Prins Maurits uit de jaren 1590 tot 1604 waren belangrijke thema's voor de cartografen. Er was een publiek voor de kaarten en bijhorende teksten. De beeldkroniek van de strijd om Sluis was zijn laatste wapenfeit en vormde een onmiskenbare aanvulling op de geschreven en gedrukte weergave van de historische waarneming.

De cartograaf Blaeu had voor de uitgave van een stedenboek ervaring opgedaan bij het werk van Sanderus *Flandria Illustrata* uit 1644, dat hij van de firma Hondius had overgenomen. De moeilijkheden tussen Noord en Zuid waren nog niet van de baan en dit vormde problemen voor de cartografen. Sluis werd zowel opgenomen in het *Novum ac magnum theatrum urbium Belgicae Regiae* als in de editie *Tooneel der steden van de Vereenighde Nederlanden*.

Chronologic Tachtigjarige Oorlog - 1568-1648

- 1567 Filips II stuurt de hertog van Alva naar onze gewesten.
- 1568 Willem van Oranje organiseert een verloren veldtocht tegen Alva.
- 1572 Een tweede veldtocht mislukt. De watergeuzen veroveren Den Briel, Holland en Zeeland
- 1576 Muterij onder de Spaanse troepen.
Pacificatie van Gent: de unie van Noord en Zuid tegen Spanje.
- 1578 Spaanse troepen zegevieren in de slag bij Gembloers. Zuidelijk Brabant wordt definitief Spaans.
- 1579 De katholieke gewesten Artesie, Henegouwen en Waals Vlaenderen sluiten de Unie van Atrecht en verzoenen zich met Farnese. De steden Antwerpen, Lier, Gent, Ieper, Mechelen, Breda en Brugge sluiten de Unie van Utrecht af, tegen Spanje.
- 1581 De Staten-Generaal verwerpt de soevereiniteit van de Spaanse koning over de Nederlanden.
- 1583 Met uitzondering van Biervliet, Terneuzen en Sluis is Zeeuws-Vlaanderen in Spaanse handen
- 1586 In Zeeland loopt het front vast in de overstroomde gebieden.
- 1588 Het Noorden ontwikkelt zich tot een republiek.
- 1590-97 Maurits en Willem Lodewijk verdrijven de Spanjaarden uit de Noordelijke Nederlanden.
- 1598 Aanvang van het bewind van aartshertogen Albrecht en Isabella.
- 1604 Val van Oostende maar verovering van Oostburg, IJzendijke, Aardenburg en Sluis.
- 1609 Twaalfjarig Bestand.
- 1618 Begin van de Dertigjarige Oorlog: Spanje verleent militaire hulp aan de Oostenrijkse Habsburgers. De Republiek steunt de Protestantse Unie.
- 1625 Dood van Prins Maurits opgevolgd door zijn halfbroer Frederik Hendrik.
- 1631 Frederik Hendrik plant een aanval op Brugge en Duinkerke maar mislukt.
- 1633 Overlijden van landvoogdes Isabella. De Zuidelijke Nederlanden staan opnieuw onder Spaanse soevereiniteit.
- 1643 Spanje lijdt in Rocroi een nederlaag tegen Frankrijk.
- 1645 Hulst valt in Staatse handen. De consolidatie van hun zuidgrens en de controle op de Schelde is een feit.
- 1648 Vrede van Munster: 5 juni officiële afkondiging van de vrede in de Republiek.